

تجربه‌ها و توصیه‌ها درباره تبلیغ

رضا رضانی گیلانی

آنچه در ذیل آورده شده، تجربیات بیش از ۲۴ سال تبلیغ می‌باشد. البته بسیاری از روحانیون گرانقدر ممکن است تجربیات بیشتری را به دست آورده باشند که مجموعه این تجربیات می‌تواند برای همه و خصوصاً کسانی که در ابتدای مسیر تبلیغ دین می‌باشند سودمند باشد.

۱. آن چه باید برای مبلغ مهم باشد، تفسیر و تبیین قرآن کریم و کلام عترت طاهره (مخصوصاً نهج البلاغه و صحیفه سجادیه) است؛ زیرا سعادت زندگی بشر، مرهون پیروی از آن دو است و جدایی از آنها شقاوت و بدبختی را به دنبال خواهد داشت. بنابراین باید سعی کرد که با آنها انس گرفت تا معلم انس دیگران گردید.

۲. اخلاص مهم‌ترین اصل برای یک مبلغ دینی است و آن گوهری است که خدای متعال به دوستداران خود عطا فرموده است. برترین رستگاری به واسطه اخلاص قابل دسترسی خواهد بود. از این رو هر چه اخلاص بیشتر باشد، پاداش دنیوی و اخروی بیشتری را به دنبال خواهد داشت.

۳. تبلیغ دین از مهم‌ترین وظایف و تکالیفی است که بر عهده مبلغان گذاشته شده است. همواره باید همت کرد تا در ادای این تکلیف بزرگ الهی کوتاهی صورت نپذیرد و به بهترین صورت انجام شود.

۴. مبلغ باید خوف و خشیت الهی داشته باشد؛ زیرا در صورتی که این ترس و خشیت الهی برای او حاصل نشده باشد، به مقام مبلغ از دیدگاه قرآن نائل نشده است.

۵. مبلغ باید مراقب باشد و بداند هر چه بر زبان می‌آورد، علاوه بر این که در پیشگاه قادر متعال مورد بررسی قرار خواهد گرفت، خلق خدا هم برای آن حساب ویژه باز می‌کنند. بنابراین باید سعی کند آن چه را که می‌گوید، خود، عامل آن باشد.

۶. مبلغ باید حق بگوید؛ اگر چه تلخ و سنگین برای خود یا دیگران باشد؛ هر چند در بیان حق باید با سلیقه بود و به بهترین شیوه و در بهترین زمان آن را ارائه کرد.

۷. مبلغ باید با اصطلاحات روز تا حد عمومی آشنائی لازم را داشته باشد تا در تبیین و توضیح مباحث بیشترین توفیق را داشته باشد. مانند: اصطلاحات جامعه‌شناسی، روانشناسی، اقتصاد، سیاست و آنچه در حوزه دین پژوهی مطرح است.

۸. از آیات و روایات استفاده فراوان صورت گیرد که هم مردم با آنها انس بگیرند و هم اثر وضعی و نورانیت آن بر دل‌ها بر جای بماند.

۹. طبیعی است که یک مبلغ هر چقدر هم توانا باشد، پاسخ همه سؤالات را نخواهد دانست. بنابراین باید درباره آنچه نمی‌داند، از پرسشگر طلب فرصت نماید تا پاسخ آن را با مطالعه و یا در ارتباط با مراکز مربوطه به دست آورد لذا به این دو اصل مهم توجه داشته باشیم: آنچه را که نمی‌دانیم نگوئیم و نیز آنچه را که بر آن آگاه نیستیم نفی ننمائیم.

۱۰. سخنران سعی کند پیش از شروع هر منبر مطالب را آماده و دسته بندی نماید. همچنین موضوع بحث را برای خود مشخص کرده و فیش برداری لازم را انجام دهد.

۱۱. بر این باور باشیم که هنگام سخنرانی، یکی از مستمعین حضرت ولی عصر(عج) است؛ لذا باید مراقب آداب سخنوری و منبر باشیم در عین آن که مطالب باید از اتقان و استحکام لازم برخوردار باشد.

۱۲. برای این که مطالب بر مستمعین اثر مطلوب داشته باشد، باید مباحث برای خود گوینده کاملاً هضم شده باشد. در صورتی که مباحث از مسائل معنوی و قلبی باشد، باید آن را باور نمود تا تأثیرش را بر مستمعین بگذارد.

۱۳. در صورتی که با جمعی از مبلغین به سفر تبلیغی رفته‌اید، مناسب است مباحث خود را برای ارزیابی ارائه دهید که اگر اشکال و ایرادی وارد باشد، توسط دوستان مرتفع گردد.

۱۴. در میهمانی‌هایی که گاهی حاضر می‌شویم، خیلی باید مراقب رفتار و حتی نحوه خوردن و آشامیدن خود باشیم؛ زیرا این نشست و برخاست‌ها برای مردم درس و آموزش خواهد بود و مردم خیلی از مسائل را در این نوع جلسات می‌آموزند.

۱۵. مردم به واسطه حسن ظنی که به مبلغان دارند، به آنان علاقه‌مند می‌شوند و به سخنان آنها با تمام وجود گوش فرا می‌دهند. از این رو سعی کنیم این حسن ظن و احتمال صدقی را که به سخنان ما می‌دهند، بیشتر تقویت کنیم.

۱۶. به قول یکی از اساتید؛ اثر تبلیغ، ابتدا باید در خودمان ظهور و بروز نماید در غیر این صورت ممکن است زمینه خسران را برای خود فراهم کرده باشیم. اگر ما از خدا و معاد و قرآن و پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و امامان معصوم علیهم السلام سخن می‌گوئیم، باید مفاد و محتوا و مضمون آن را در خود به باور بنشانیم.

۱۷. برای دستیابی به آرامش تبلیغی باید انس خود را با قرآن و روایات بیشتر نمود.

۱۸. با اصطلاحات سنگین و مغلق و غیرقابل دریافت و فهم با مردم سخن نگوئیم؛ بلکه سعی کنیم عموم مردم را در نظر بگیریم و مطالب را با مبانی محکم و ادبیات عامه بیان کنیم. اگر استعداد مردم منطقه در نظر گرفته شود در این صورت تأثیر سخن دلنشین‌تر و ماندگار خواهد بود.

«كَلِّمُوا النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ».

۱۹. از دعاهای مأثوره بیشتر استفاده کنیم؛ زیرا خواندن دعا و معنای آن تأثیر عمیقی را بر جان‌ها می‌گذارد و روح را صیقل می‌دهد و تلطیف می‌نماید.

۲۰. موعظه، پند و مباحث اخلاقی، زبان فطرت است و در جلسات خصوصاً در ماه مبارک رمضان در جای خود اثر و بازتاب وسیعی را بر جای خواهد گذاشت.

«وَآخِي قَلْبِكَ بِالْمَوْعِظَةِ وَأَمْتُهُ بِالزَّهَادَةِ...» (۱)

در قرآن کریم به بحث موعظه توجه ویژه‌ای شده است؛ به گونه‌ای که خدا در مقام موعظه کننده قرار می‌گیرد، می‌فرماید:

«قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ» (۲)

و در جای دیگر می‌فرماید: «يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ»

۲۱. هیچ گاه بیان خوب و یا صدای خوب خود را عامل فخر فروشی بر دیگران قرار ندهیم؛ بلکه همواره این دو نعمت وسیله‌ای برای رسیدن به مقاصد عالیه قرار داده شود.

۲۲. بزرگی ما را نصیحت می‌کرد و می‌فرمود: «وقتی به تبلیغ می‌روید، اگر نمی‌توانید دین را تقویت نمائید، لااقل آن را تضعیف نکنید». همواره باید از خدا توفیق طلب نمود تا در تقویت دینش همت و تلاش کنیم.

۲۳. همواره از بزرگان به بزرگی یاد شود تا برای دیگران درس باشد که از بزرگانشان به عظمت و بزرگی یاد کنند.

۲۴. مردم را بیشتر با امام زمان (عج) و فرهنگ انتظار و فرج آشنا کنیم. برای راه اندازی این فرهنگ باید عهد و پیمان نسبت به مسؤولیت‌ها و اطاعت از امام علیه السلام، دغدغه ما باشد.

۲۵. به نظر می‌رسد هر مبلغی باید یک دوره علم تجوید - که حداکثر در ۳۰ جلسه و بلکه کمتر می‌تواند آن را بگذراند - جزو برنامه‌های اصلی خود قرار دهد. هنگام تبلیغ گاهی امام جماعت می‌شود و گاهی باید در جلسات قرائت قرآن شرکت کند و به هیچ وجه صلاح نیست که این فن را ندانسته، به قرائت و تلاوت اقدام نماید. مهم‌ترین فایده علم قرائت و تجوید آن است که کلام الهی را آن‌گونه که شایسته است قرائت نماید. لازم به یادآوری است، به کارگیری بخشی از مسائل علم تجوید به فتوای فقهاء واجب و لازم شمرده شده است.

۲۶. هیچ گاه به تعریف و تمجید دیگران دل نبندیم. اگر سخن حقی گفته شده، سرزنش دیگران نباید هیچ تأثیری بگذارد؛ زیرا عزت از جانب حق تعالی است و آدمی باید به آن عزت ببالد چرا که ذلت الهی را هیچ کس نمی‌تواند از بین ببرد.

«الهِیَ اِنْ نَصَرْتَنِي فَمَنْ ذَا الَّذِي يَخَذِلُنِي وَاِنْ خَدَلْتَنِي فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُنِي» (۳)

۲۷. مبلّغی که با منطقه تبلیغی خود ناآشنا است، سعی کند اعتماد مردم را به خود جلب نماید تا مردم به این باور برسند که او برای اصلاح امور دینی آنها آمده است و هیچ گاه طمع به مال مردم را در دل خود نپرورانده و اغراض غیرالهی ندارد.

۲۸. مبلّغ در این عصر که خدای متعال چنین عظمت و شوکتی را به نظام جمهوری اسلامی داده، باید به دفاع از دستاوردهای بزرگ انقلاب پردازد و آن را بزرگترین نعمت و هدیه الهی بداند. بر همگان لازم است که قدر و منزلت این نعمت بزرگ را بدانند تا خدای متعال در افزایش نعمت بر ما منت گذارد و این نظام مقدس را به دولت عدالت‌گستر حضرت ولی عصر(عج) متصل فرماید. از این رو در وقت مناسب به تبیین و تفسیر تئوری‌های نظام مقدس جمهوری اسلامی اقدام نماید؛ تئوری‌هایی مانند جمهوریت بر مبنای اسلامیت، کرامت انسان و....

۲۹. به نظر می‌رسد تلاوت روزانه قرآن و تأمل و تفکر در آن و نیز استمرار بر خواندن زیارت آل یس و دعای عهد از کارهای خوبی است که انشاءالله باید خودمان را به انجام آنها عادت دهیم.

۳۰. ذکر توسّل، آثار بسیار با برکتی دارد به شرط آن‌که روضه‌های مستند و با شرایط مناسب مجلس خوانده شود. در صورتی که حال روضه خواندن ندارید، به عرض یک سلام به ذوات مقدسه اکتفاء کنید؛ زیرا روضه‌ای که شرایط لازم را برای تأثیرگذاری از جانب مبلّغ نداشته باشد اثر خوبی بر مبلّغ و مستمع نخواهد گذاشت.

۳۱. مبلّغ باید سعی کند پیام الهی را که سنگین است، «أَنَا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا» (۴)

چرا که ما به زودی سخنی سنگین به تو القا خواهیم کرد.

به دل و جان مستمع وارد نماید و این مهم‌ترین وظیفه مبلّغ دینی است: «وَمَا عَلَي الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ» (۵).

۳۲. هر مبلّغی در ایام تبلیغ برای خود برنامه‌ای داشته باشد و از حالات و وضعیت روحی و معنوی خود غافل نباشد؛ زیرا همواره باید از افراط و تفریط در همه چیز پرهیز نمود.

۳۳. در صورتی که نیروهای زبده و آماده‌ای در منطقه تبلیغی وجود داشته باشند، آنها را تشویق کنید برای تحصیل علوم دینی به حوزه وارد شوند.

۳۴. به روحانیون محلی که وقت خود را به صورت کامل صرف مسائل منطقه می‌کنند و در حقیقت با این ایثار، جهاد می‌کنند و برخی ممکن است تا حدی از مسائل دقیق حوزوی بعیدالعهد باشند، احترام بگذاریم و آنها را آزردن خاطر نکنیم.

۳۵. در سخنرانی‌ها سعی شود از این‌که همه مطالب به اسلام نسبت داده شود، پرهیز گردد و در غیرمحکّمات از کلماتی چون «به نظر اسلام مطلب این است» و یا «همه این مطلب را می‌گویند» و «کسی چنین چیزی نگفته است» و یا «این اشتباه محض است که کسی چنین سخنی بگوید» و یا «هر کسی این حرف را زده اشتباه کرده»

احتراز شود؛ زیرا علوم الهی بسیار وسیع، عمیق و دقیق است و نمی‌توان هر مطلبی را به اسلام نسبت داد. در منبر باید از محکّمات دینی سخن گفت و از متشابهات پرهیز کرد و در نظریات اعتدال را رعایت نمود.

۳۶. سعی کنید به شبهات روز در رابطه با مسائل دینی، تا حدی که تخصص دارید، با ادبیات عمومی پاسخ لازم بدهید.

۳۷. بیان سیره معصومین علیهم السلام باید جزو برنامه‌های اصلی در ایام تبلیغ باشد. سعی کنیم سیره و سنت پیامبر اعظم صلی الله علیه وآله وسلم را در بخش‌های مختلف به مردم آموزش دهیم. فراموش نکنیم که بخش مهمی از مشکلات چه در سطح جامعه و چه در سطح خانواده با الگو گرفتن از سیره آن بزرگواران به سادگی حل می‌شود.

۳۸. مبلّغ به مباحثی که مسلط نیست نپردازد. خصوصاً در مراکز علمی و دانشگاهی باید با دقت فراوان سخن گفت و جوانب مطلب و موضوع بحث را به طور کامل مورد ارزیابی قرار داد و حتی‌الغریب احادیث و روایات به مقتضای زمان و مکان صورت گیرد.

۳۹. در پاسخ به سؤالات، سهل‌انگاری و آسان‌اندیشی نشود. باید به پرسش‌های جوانان با دقت گوش داد و با دقت به آنها پاسخ داد. حتی برای پاسخ به سؤالات آنها جلسات اختصاصی قرار داده شود و از آنها دعوت به عمل آید.

۴۰. در صورتی که در محل تبلیغ، جوانان بیشتر حضور دارند، گروه‌های مطالعاتی و کتابخوانی راه اندازی شود و خود مبلّغ هدایت آنها را عهده دار شود. گروه‌های مختلف را با مشخص کردن سرگروه می‌توانید راه اندازی کنید که بسیار مؤثر و مفید است. کتاب‌های شهید مطهری قدس سره بهترین گزینه برای این کار است؛ به شرط آن‌که از کتاب‌های آسان شروع شود و برای رفع اشکالات و پاسخ به سؤالات زمانی خاص در نظر گرفته شود.

۴۱. بحث دشمن‌شناسی و مسائل بین‌المللی اسلام از مسائل مهمی است که باید در این زمان بیشتر از همه به آن توجه داشت و دیگران را به آن توجه داد. باید روش‌های مختلف ورود و نفوذ دشمن را شناخت و در مقابل آنها موضع گرفت.

۴۲. مبلّغ باید به مسائل فرهنگی توجه عمیق داشته باشد. تصحیح فرهنگ خانه و خانواده در رأس امور فرهنگی است.

۴۳. در صورتی که توان لازم را در خود می‌بینید، در مدتی که در منطقه تبلیغی حضور دارید به امر مشاوره بپردازید. البته همه احتیاط‌های لازم باید مورد توجه قرار گیرد.

۴۴. هیچ‌گاه نباید اظهار خستگی کرد و باید دعوت مردم را برای حضور در مجالس مذهبی و عمومی اجابت کرد.

۴۵. این‌گونه نباشد که مبلغ تنها وظیفه تبلیغی خود را سخنرانی بداند؛ بلکه باید از هر ابزار درست و صحیح برای تبلیغ دین استفاده کرده و البته باید شرایط و موقعیت زمانی و مکانی را به طور کامل مورد توجه قرار داد.

۴۶. رعایت حرمت بزرگان محلی و خانواده‌های شهدا و ایثارگران و محترمین و ریش سفیدان از ضروریات است.

۴۷. از عوام زدگی و تحت تأثیر اشخاص با نفوذ و غیرصالح قرار گرفتن پرهیز گردد.

۴۸. طرح ضرورت رجوع به رساله عملیه و مباحث احکام خصوصاً خمس و زکات و غیره از اهم امور است.

پی نوشت :

(۱) نهج البلاغه، نامه ۳۱.

(۲) سبا، ۴۶.

(۳) دعای عرفه امام حسین علیه السلام.

(۴) مزمل، ۵.

(۵) مائده، ۹۹.